

เขียนถึงสมเด็จพระเจ้า

ม.ร.ว.กิติวัฒนา ปกมนตรี

ความทรงจำอันทรงคุณค่า
แห่งพระราชจริยวัตรงดงาม

ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
พระนางคู่พระบารมีแห่งรัชกาลที่ ๙

พิมพ์
ครั้งที่
๙

เขียนถึงสมเด็จฯ

ม.ร.ว.กิติวัฒนา ปกมนตรี

เขียนถึงสมเด็จพระเจ้า

ม.ร.ว.กิติวัฒนา ปกมนตรี

ราคา ๔๙๕ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

กิติวัฒนา ปกมนตรี, ม.ร.ว.

เขียนถึงสมเด็จพระเจ้า. -- กรุงเทพฯ : บันทึกรสยาม, ๒๕๖๙.

๑. สิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระนางเจ้า, ๒๔๗๕-๒๕๖๘. I. ชื่อเรื่อง.

๔๐๐ หน้า

๙๒๓.๑๕๙๓

ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๖๐๙-๒๗๕-๒

ที่ปรึกษากฎหมาย	อนันต์ แยมเกษร น.บ. น.ม. นศ.ม.
บรรณาธิการอำนวยการ	วิภาวี เฉลิมชัยวัฒน์
บรรณาธิการบริหาร	ชาคริต หวังอนันต์สุขดี
ผู้เขียน	ม.ร.ว.กิติวัฒนา ปกมนตรี
บรรณาธิการ	สหัสส เฉลิมชัยวัฒน์
กองบรรณาธิการ	พัทธธิดา เจริญหทัยรัตน์ มนตรา อัสสราเลิศศรีมี นิศานารถ โชติมาภรณ์ มาริสา ไกรถาวร
พิสูจน์อักษร	อรกานต์ ตั้งรัตนโกสิน
ออกแบบปก	มะจิง
ศิลปกรรม	สุกฤตา พลอยเหลี่ยม

©ได้รับอนุญาตจัดพิมพ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม) พ.ศ.๒๕๕๘ ห้ามลอกเลียนส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ มิเช่นนั้นจะถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์และมีความผิดทางอาญา

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์ บันทึกรสยาม

ในเครือบริษัท เพชรประกาย จำกัด

๘๑ อาคารเพชรประกาย ถนนเสรีไทย แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๓๕ # ๑๑๔ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๖๘

Homepage : <http://www.phetpraguy.com> E-mail : feelgoodbook@hotmail.com

พิมพ์ที่

บริษัท รุ่งแสงการพิมพ์ จำกัด

๓๗๒-๓๗๘ ซอยเจริญนคร ๔๖ ถนนเจริญนคร แขวงบางลำภูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

จัดจำหน่ายโดย

บริษัท ไนอินทร์ บิ๊ค เซ็นเตอร์ จำกัด

๑๐๘ หมู่ที่ ๒ ถนนบางกรวย-จตุรนต์ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย นนทบุรี ๑๑๑๓๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๔๒๓ ๙๙๙๙ โทรสาร ๐ ๒๔๔๙ ๙๕๖๑-๓

Homepage : <http://www.naiin.com>

...คราวใดที่ชมรายการพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยือนราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ ทางโทรทัศน์ ดิฉันชอบฟังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลความเจริญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทรงใช้ภาษาง่ายๆ ทรงอธิบายช้าๆ ชัดถ้อยชัดคำถึงพระราชประสงค์ที่จะให้ผู้รับฟังปฏิบัติตาม ทำดิฉันหวนระลึกถึงวิธีการที่หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ในครั้งกระโน้น เคยอธิบายบทเรียนวิชาเลขคณิตของชั้นประถมปีที่ ๓ ซึ่งดิฉันเรียนไม่ทันให้ฟังด้วยภาษาเด็กๆ ง่ายๆ จนดิฉันเกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในที่สุด...

คำนำสำนักพิมพ์

หนังสือ “เขียนถึงสมเด็จพระเจ้า” เล่มนี้ ถือกำเนิดขึ้นจากความทรงจำอันล้ำค่าของ **ม.ร.ว.กิติวัฒนา ปกมนตรี** ที่ได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิด และประจักษ์ถึงพระราชจริยวัตรอันงดงามของ **สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง** เรื่องเล่าในเล่มมิได้เป็นเพียงบันทึกความทรงจำของบุคคลหนึ่ง หากแต่เป็นภาพสะท้อนประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ที่ผูกโยงด้วยสายใยแห่งความกตัญญู ความรักดี และความรักอันล้นพ้นของประชาชนชาวไทยที่มีต่อพระองค์

ด้วยภาษาที่เรียบง่ายตรงไปตรงมา แต่เปี่ยมด้วยความจริงใจ ผู้อ่านจะได้สัมผัสทั้งบรรยากาศอบอุ่นในวัยเยาว์ เหตุการณ์ในวังที่ทรงคุณค่าต่อการจดจำ ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่เป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้เขียน เนื้อหาในเล่มจึงมิใช่เพียงการรำลึกถึงอดีต แต่ยังสะท้อนถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ประทับแน่นในหัวใจของผู้คนตราบจนปัจจุบัน

สำนักพิมพ์เชื่อมั่นว่า หนังสือเล่มนี้จะไม่เพียงมอบความซาบซึ้งใจแก่ผู้อ่าน แต่ยังเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ส่วนบุคคลที่เติมเต็มภาพความทรงจำเกี่ยวกับพระราชจริยวัตรอันงดงามของ **สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง** ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นแรงบันดาลใจให้คนรุ่นหลังตระหนักถึงคุณค่าของการอุทิศตนเพื่อผู้อื่น

ปรารภนาดี
บรรณาธิการ

คำนำผู้เขียน

จากประสบการณ์อันงดงามในชีวิตจริงที่ประทับใจไม่มีวันลืมเลือนเกี่ยวกับผู้ที่ดิฉันเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม และถวายความภักดีจนชีวิตจะหาไม่ หนังสือ “เขียนถึงสมเด็จพระเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระผู้สวดประเสริฐของชาวไทย” จึงถือกำเนิดขึ้น โดยครั้งแรกได้เผยแพร่เป็นตอนๆ ในนิตยสาร “คุณหญิง” เมื่อหลายปีมาแล้ว

อัสดา ปกมนตรี ลูกสาวที่รัก คิดว่าควรพิมพ์รวมเล่ม จึงได้รวบรวมต้นฉบับไปดำเนินการให้ ซึ่งต้องขอใจไว้ด้วย

ขอขอบคุณ **ดร.จักรเฉลิม เฉลิขัยวัฒน์** ที่เห็นคุณค่าของต้นฉบับและช่วยเหลือประสานงานกับลูกสาวดิฉันเป็นอย่างดี

จึงขอขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง
ม.ร.ว.กิติวัฒนา ปกมนตรี

ตอนที่ ๑	๑๑
ภาพแห่งความทรงจำ	
ตอนที่ ๒	๒๑
ความประทับใจในวัยเยาว์	
ตอนที่ ๓	๒๙
ราชินีองค์น้อยของเพื่อนๆ	
ตอนที่ ๔	๓๗
โลกหุุดหมุน	
ตอนที่ ๕	๔๕
วันที่ทุกข์ทรมาน	
ตอนที่ ๖	๕๓
ดนตรี...คลไจ	
ตอนที่ ๗	๖๑
พระคู่หมั้น	
ตอนที่ ๘	๖๙
วาสนาอันสูงส่ง	
ตอนที่ ๙	๗๗
ความปลาบปลื้มของ “แก้มพวง”	
ตอนที่ ๑๐	๘๗
ภาพฉายอันล้ำค่า	
ตอนที่ ๑๑	๙๓
พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส	
ตอนที่ ๑๒	๑๐๕
จากสถานีหลวงสวนจิตรลดาสู่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน	

ตอนที่ ๑๓	๑๑๓
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แด่สมเด็จพระเจ้า เมื่อวันทรงเป็นพระคู่หมั้น	
ตอนที่ ๑๔	๑๒๐
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก	
ตอนที่ ๑๕	๑๓๐
พระราชปณิธานอันยิ่งใหญ่	
ตอนที่ ๑๖	๑๔๐
พระบรมราชินีของชาวไทย	
ตอนที่ ๑๗	๑๕๐
สิริมงคลแห่งชีวิต	
ตอนที่ ๑๘	๑๕๙
ภาพวันเฉลิมพระราชมณฑลเศียร	
ตอนที่ ๑๙	๑๖๗
สิริมงคลแห่งชีวิต ๒	
ตอนที่ ๒๐	๑๗๕
ความทรงจำอันตราตรึงของหม่อมยาย	
ตอนที่ ๒๑	๑๘๓
พระมหากษัตริย์คุณอันล้นพ้น	
ตอนที่ ๒๒	๑๙๐
พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน	
ตอนที่ ๒๓	๑๙๗
ความปลาบปลื้มของท่านผู้หญิงดุขฎิมาลา	
ตอนที่ ๒๔	๒๐๕
นางแก้วคู่บารมี	

ตอนที่ ๒๕	๒๐๓
ข้าวดีจากโลซานน์	
ตอนที่ ๒๖	๒๒๐
พระตำหนักวิลล่า วัฒนา	
ตอนที่ ๒๗	๒๒๙
อำลา อาลัย สวิส...	
ตอนที่ ๒๘	๒๓๗
นิวัตประเทศไทย	
ตอนที่ ๒๙	๒๔๕
กำเนิดลายคราม	
ตอนที่ ๓๐	๒๕๓
แฟนซีหรรษา	
ตอนที่ ๓๑	๒๖๐
ดอกรักบานที่ไกลกังวล	
ตอนที่ ๓๒	๒๖๙
ความทรงจำอันงดงาม	
ตอนที่ ๓๓	๒๗๗
เจ้าฟ้าพระองค์สวย	
ตอนที่ ๓๔	๒๘๕
ตราตรึงในความทรงจำ	
ตอนที่ ๓๕	๒๙๓
จุดเริ่มงานศูนย์ศิลปาชีพ	
ตอนที่ ๓๖	๓๐๐
สวรรคาลัยพระอัยยิกาเจ้า	

ตอนที่ ๓๗	๓๐๙
ปีใหม่ที่หกดุ	
ตอนที่ ๓๘	๓๑๕
พระราชพิธีแห่งความเศร้า	
ตอนที่ ๓๙	๓๒๓
เวียงวัง ๒ รัชสมัย	
ตอนที่ ๔๐	๓๓๐
เฉลิมพระชนม์ ๒๔ พรรษา	
ตอนที่ ๔๑	๓๓๙
พระบรมราชินีนาถ องค์ที่ ๒	
ตอนที่ ๔๒	๓๔๗
ความปิติมิรู้สึม	
ตอนที่ ๔๓	๓๕๕
สิริมงคลแห่งชีวิต ๓	
ตอนที่ ๔๔	๓๖๕
วันสำคัญที่ใกล้เข้ามา	
ตอนที่ ๔๕	๓๗๓
ความสนุกจากการฝึกซ้อม	
ตอนที่ ๔๖	๓๘๐
ราตรีแห่งความพรรษา	
ตอนที่ ๔๗	๓๘๙
ปีใหม่ในความทรงจำ	
ประวัติผู้เขียน	๓๙๗

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กับหม่อมเจ้าอัปษรสมาน พระชายา
ซึ่งเป็นพระอัยกา (ปู่) และพระอัยยิกา (ย่า) ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ
ต้นราชสกุลกิติยากร

ตอนที่ ๑
ภาพแห่งความทรงจำ

รายนามพระโอรสและพระธิดา ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากกรมพระจันทบุรีนฤนาถ
รวม ๒๔ พระองค์ เรียงตามชนมายุมากไปหาน้อย มีดังนี้

พระมารดา

๑. หม่อมเจ้าชายเกียรติกำจร	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๒. หม่อมเจ้าชายอมรสมานลักษณะ	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๓. หม่อมเจ้าชายนักษัตรมงคล*	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๔. หม่อมเจ้าหญิงกมลปราโมทย์ เทวกุล	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๕. หม่อมเจ้าชายมานะชมานพ	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๖. หม่อมเจ้าชายขจรจบกิติคุณ	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๗. หม่อมเจ้าหญิงพิบูลย์เบญจรงค์	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๘. หม่อมเจ้าหญิงกัลยาณิศสมบัติ โสณกุล	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๙. หม่อมเจ้าหญิงพัฒนคณนา ไชยันต์	หม่อมจอน (วิทยากัย)
๑๐. หม่อมเจ้าชายสมาคม	หม่อมจอน (วิทยากัย)
๑๑. หม่อมเจ้าชมชิต	หม่อมลอลอง (วิทยากัย)
๑๒. หม่อมเจ้าหญิงจิตรบรรจง ลดาวัลย์	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๑๓. หม่อมเจ้าหญิงทรงอัปสร รพีพัฒน์	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๑๔. หม่อมเจ้าชายพรพิพัฒน์	หม่อมจอน (วิทยากัย)
๑๕. หม่อมเจ้าหญิงสรวรรณ	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๑๖. หม่อมเจ้าชายโกศล	หม่อมลอลอง (วิทยากัย)
๑๗. หม่อมเจ้าชายพุม	หม่อมเจ้าอัปสรสมาน (เทวกุล)
๑๘. หม่อมเจ้าหญิงจิรภา กิตติยากร	หม่อมจัน (อินทุเกตุ)
๑๙. หม่อมเจ้าหญิงวินิตา รพีพัฒน์	หม่อมลเมียด (เปลี่ยนประยูร)
๒๐. หม่อมเจ้าชายจิรนนท์	หม่อมจัน (อินทุเกตุ)
๒๑. หม่อมเจ้าชายสุวินิต	หม่อมลเมียด (เปลี่ยนประยูร)
๒๒. หม่อมเจ้าหญิงกิตติ	หม่อมจอน (วิทยากัย)
๒๓. หม่อมเจ้าชายจิรดิษฐ์	หม่อมจัน (อินทุเกตุ)
๒๔. หม่อมเจ้าหญิงกิตติปิยา กิตติยากร	หม่อมลเมียด (เปลี่ยนประยูร)

*พระนาม “นักษัตรมงคล” ตามพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานพระนาม ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๖ สกต “นักษัตรมงคล” ไม่มี ร แต่ในที่นี้เขียน
ตามตัวสะกดจากหนังสือที่ใช้ประกอบการเขียน

ภาพ

ที่ปรากฏในอัลบั้มเล่มหนาหนักเก๋าคำเพราะกาลเวลา เป็นภาพขาวดำไม่เล็กของบุคคลกลุ่มใหญ่ แต่งกายงดงาม ประณีตตามสมัยนิยมในตอนต้นรัชกาลที่ ๘ ฝ่ายชายนั่งใจกระเบน สวมเสื้อราชปะแตน ส่วนฝ่ายสตรีสวมซิ่นและเสื้อแบบสวยงามต่างๆ กัน ได้ภาพมีลายมือเล่นหางยาวแบบโบราณเขียนไว้ว่า “ฉายในงานฉลองพระชันษา ๕ รอบ หม่อมเจ้าอัปสรสมาน กิตติยากร ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐”

ราชสกุลกิตติยากร
ฉายเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ในงานฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ
ของหม่อมเจ้าอัปสรสมาน กิตติยากร

ดิฉันเพิ่งมองภาพที่ชัดเจนมีได้รางเลือนไปตามกาลเวลา
ที่ผ่านมา เพราะถูกเก็บรักษาไว้อย่างดีในอัลบั้มนั้นอย่างสนใจ
สุภาพสตรีสูงพระชันษา วรกายเล็กบางที่ประทับตรงกลางภาพคือ
**หม่อมเจ้าอัปสรสมาน พระชายาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระจันทบุรีนฤนาถ ต้นราชสกุลกิติยากร ณ อยุธยา แวดล้อม
ด้วยพระโอรสธิดาและนัดดา ตลอดจนคู่เชกษสมรสของโอรสธิดา
ทุกคน**

ในหมู่บรรดาโอรส ธิดาของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้นถึง ๒๔ องค์นั้น มี
หม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร (พระยศในขณะนั้น) พระบิดา
ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และหม่อมเจ้าหญิง
พัฒนคมนา (กิติยากร) ไชยนต์ ท่านแม่ของดิฉันรวมอยู่ด้วย

ตรงเบื้องพระบาทของหม่อมเจ้าอัปสรสมานในภาพ มี
เด็กหญิงเล็กๆ อายุไล่เลี่ยกัน ๔ คนนั่งเรียงราย คนแรกคือตัวดิฉัน
เอง ต่อไปคือหม่อมราชวงศ์ธีรา โสณกุล ญาติผู้พี่ของดิฉัน และถัด
จากเธอผู้นี้เป็นเด็กหญิงร่างเพรียวบางสวมกระโปรงชุดสีอ่อนๆ มี
ดอกเล็กๆ โปรยปรายทั่วตัว ผมตัดสั้นแคบหูลรวบด้านข้างเป็นกำ
ผูกโบอันใหญ่ไว้ข้างหนึ่งตามสมัยนิยมของเด็กเล็กๆ ในยุคนั้น เด็ก
หญิงผู้นี้คือหม่อมราชวงศ์สิริกิติ กิติยากร ผู้ซึ่งต่อมาได้กลายเป็น
นางแก้วคู่พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและขวัญ
ชีวิตของชาวไทยทั่วประเทศ ส่วนเด็กหญิงอีกคนหนึ่งที่นั่งต่อไป
มีรูปร่างท้วม ใบหน้ากลม อ่อนหวานสมรูปกาย คือหม่อมราชวงศ์
บุษบา กิติยากร ซึ่งปัจจุบันคือ ท่านผู้หญิง บุษบา สธนพงศ์
พระชนิษฐาในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ดิฉันเคยเขียนเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในคอลัมน์ **‘เขียนถึงสมเด็จพระเจ้าฯ’** เมื่อนิตยสารคุณหญิงเปิดโอกาสให้เขียนในเล่มแรกๆ หากถูกจำกัดให้เขียนด้วยความยาวเพียง ๑๐ ตอน แต่ความจำของดิฉันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์และตอนต้นๆ รัชกาลมีมากมาย ดิฉันมีเรื่องราวประทับใจในยามที่ได้ชมพระบารมีเมื่อตามเสด็จท่านพ่อ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย อดีตองคมนตรีในรัชกาลที่ ๙ เข้าเฝ้าเป็นครั้งแรก และจากคำบอกเล่าถึงพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรอันงดงามจากผู้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เมื่อมาเขียนเรื่องราวของพระองค์ท่าน ดิฉันจึงใคร่ขอความทรงจำเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถผู้ทรงเป็นคู่พระบารมีมาเล่าไว้ในที่นี้เพิ่มเติมจากที่เคยเล่าไว้ควบคู่ไปด้วย

จากภาพถ่ายเก่าแก่ที่ดิฉันเล่าไว้ในตอนต้น ความทรงจำดูจะผุดพวยขึ้นมาอย่างแจ่มใส ชัดเจน เป็นภาพของงานฉลองครบ ๖๐ พระชันษาของหม่อมเจ้าอัปษรสมาน กิตติยากร ผู้ซึ่งต่อมา พระนัดดาพระองค์หนึ่งได้ทรงเป็น **‘สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ’** และพระปนัดดาพระองค์หนึ่งได้ดำรงพระยศเป็น **‘พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลมาลี’**

พระโอรส ธิดา และพระประยูรญาติได้ร่วมกันจัดงานฉลองพระชนมายุถวายอย่างใหญ่โตสมพระเกียรติ บริเวณวังกรมพระจันทบุรีฯ หรือเรียกกันทั่วไปว่า **‘วังปากคลองผดุงกรุงเกษม’** ตามสถานที่ตั้งของตัววัง อันมีบริเวณกว้างใหญ่ตกแต่งงดงามด้วยโคมไฟระยิบระยับ โอรส ธิดาแต่ละองค์นำครอบครัวมาจัดอาหารแบบออกร้านเพื่อเลี้ยงดูแขกที่มาในงานโดยจัดร้านเรียงรายตามกำแพงวังอันยาวเหยียด ยังจำได้ว่าครอบครัวของดิฉันออกร้านขายหมี่กรอบ และตกแต่งด้านหลังร้านเป็นรูปท้องฟ้ามีพระจันทร์

ดวงโต ซึ่งคงมีความหมายถึงพระนาม “เสด็จในกรมพระจันทฯ” ตามที่บุคคลทั่วไปกล่าวขานพระนาม ดวงจันทร์ดวงนี้สะดูตาเด็ก ๆ ซึ่งส่วนมากเป็นนั้ดดาของเจ้าของวันประสูติ อันมีหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร รวมอยู่ด้วย และแย่งกันจับจองเป็นเจ้าของอย่างสนุกสนาน

งานเฉลิมฉลองเริ่มต้นขึ้นด้วยครอบครัวของโอรส ธิดา และผู้มาร่วมงานทยอยกันเข้าถวายน้ำสรงและขอประทานพร การถวายน้ำสรงนี้แตกต่างกันมากกับการ ‘รดน้ำดำหัว’ ของผู้คนในปัจจุบัน เพราะทุกคนในแต่ละครอบครัวจะค่อย ๆ บรรจกรินน้ำอบไทยหอมกรุ่นจากขวดแก้วเจียระไนลงในพระหัตถ์ที่ทรงแบรับแต่น้อย ภาชนะที่ใช้รองรับน้ำอบไทยที่ไหลล้นจากพระหัตถ์คือพานทองสูงค่างดงาม เมื่อเจ้าของวันประสูติประทานพรแล้วผู้ถวายน้ำสรงจะถวายผ้าทรงซึ่งเป็นชิ้นใหม่หรือผ้าลายจับจีบอย่างประณีตผูกติดเป็นคู่กับผ้าตัดฉลองพระองค์ ซึ่งจีบประณีตเช่นเดียวกันด้วยใบใหญ่่งดงาม

เมื่อพิธีถวายน้ำสรงเสร็จสิ้นลง ความสนุกสนานของเด็ก ๆ ก็เริ่มขึ้น ระหว่างที่พวกผู้ใหญ่สังสรรค์ สรวลเสเฮฮา เดินเตร็ดเตร่ตามร้านอาหารมากมายที่เรียงรายอยู่ จุดสนใจของเด็ก ๆ คือต้นไม้ต้นใหญ่มหึมา ปลูกกล่องของขวัญซึ่งห่อด้วยกระดาษสีสวยงามพร้อมทั้งไม้สำหรับสอย เด็ก ๆ แย่งกันสอยของขวัญและเปิดออกอวดกันอย่างดีอกดีใจ ของขวัญแต่ละชิ้นล้วนแต่งดงามสูงค่า เช่น ตุ๊กตาตัวโต ชุดเครื่องเรือนขนาดเล็ก รถยนต์ และเครื่องเล่นบางอย่างที่เด็กผู้ชายพึงใจ

ในความจำของดิฉัน หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ซึ่งร่วมงานอยู่ตลอดเวลาจะเป็นคนที่ร่าเริงและอารมณ์ดีกว่าพี่น้องคนอื่น และด้วยความที่อายุไล่เลี่ยกัน โดยเธอแก่กว่าดิฉันเพียงปีเดียว ทำให้ดิฉันจำเธอได้ดีมากกว่าพี่น้องคนอื่นซึ่งอายุห่างกัน

วังปากคลองผดุงกรุงเกษม (วังเทเวศร์)

หลังจากงานวันประสูติของหม่อมเจ้าอัปษรสมานแล้ว ไม่นานก็ถึงฤดูน้ำหลาก วังปากคลองผดุงกรุงเกษมมีอาณาเขต กว้างใหญ่จรดชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ส่วนหนึ่งของบริเวณวัง จึงจมอยู่ใต้น้ำซึ่งเอ่อล้นตลิ่ง รวมทั้งตึกทรงยุโรปหลังงามซึ่งตั้งอยู่ใน บริเวณไม้ไผ่สาขาน้ำ ก็ได้รอดพ้นจากการถูกน้ำท่วมบริเวณสนามหญ้าจนจรดบันไดทางขึ้นตึกด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตึกหลังนี้คือ ตำหนักที่ประทับของ หม่อมเจ้านักขัตรมงคล พระบิดาของ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ในครั้งนั้น

ท่านแม่ทรงพาดิฉันไปเฝ้าเยี่ยมหม่อมเจ้าอัปษรสมาน วันหนึ่งในระยะน้ำเอ่อล้นนี้ เมื่อทรงสนทนาไต่ถามทุกข์สุขอยู่ครู่ หนึ่งแล้ว หม่อมเจ้าอัปษรสมานจึงรับสั่งให้ท่านแม่พาดิฉันไปเล่น ที่สนามหน้าตำหนักหม่อมเจ้านักขัตรมงคล ซึ่งเมื่อเด็ก ๆ ดิฉัน ถูกลองให้ชานนพระนามว่า “ท่านลุงอ้อด” เด็ก ๆ หลาน ๆ ของ หม่อมเจ้าอัปษรสมานกำลังสนุกกันอยู่ที่นั่น

แถวยืน (จากซ้ายไปขวา) หม่อมเจ้าจิตรบรรจง หม่อมเจ้าอมรमानลักษณ
หม่อมเจ้ากัลยาณิศสมบัติ หม่อมเจ้านักขัตรมงคล หม่อมเจ้าจรจบกิติคุณ
หม่อมเจ้ากมลปราโมทย์

แถวนั่งเก้าอี้ (จากซ้ายไปขวา) หม่อมเจ้าชวลิตโอภาสทรงอุ้มหม่อมราชวงศ์กิติอัจฉรา
หม่อมเจ้าอัปสรสมาน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถทรงจับไหล่หม่อมราชวงศ์
กิตินัดดา หม่อมเจ้าพิบูลย์เบญจางค์ หม่อมราชวงศ์มรุต

แถวนั่งพื้น (จากซ้ายไปขวา) หม่อมเจ้าจิรินันท์ หม่อมเจ้าสุวินิต
หม่อมเจ้าวินิตาทรงอุ้มหม่อมเจ้ากิติปิยา หม่อมเจ้าจิรดิษฐ์ หม่อมราชวงศ์อมราภินพ
หม่อมเจ้ากิติมติ หม่อมราชวงศ์วิภา หม่อมเจ้าจิรภา

ภาพที่ปรากฏเมื่อท่านแม่พาดิฉันไปถึงคือ น้ำใสท่วมเปี่ยมล้นเป็นอาณาบริเวณ
กว้างขวาง มีความลึกเพียงหน้าอกเด็กๆ ซึ่งที่หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์พร้อมด้วยพี่
น้องกำลังเล่นน้ำในสนามอย่างสนุกสนาน ซึ่งดิฉันก็ได้ลงเล่นน้ำด้วยอย่างเบิกบาน
และยังจำความสนุกสนานปนความทุกข์ครั้งนั้นได้ดี เพราะก่อนที่จะมาเล่นน้ำ
หม่อมเจ้าอัปสรสมานได้ประทานแหวนทับทิมวงเล็กน่ารักนักหนาให้ดิฉัน ด้วยความเห่อ

ของใหม่ ดินันท์ปฏิเสธที่จะถอดแหวนวงนั้นออกก่อนลงเล่นน้ำ ปรากฏว่าแหวนได้ลื่นหลุดไปใต้น้ำโดยไม่รู้ตัว และเพราะเหตุการณ์แหวนหายนี้เองจึงทำให้ดินันท์จดจำการไปเล่นน้ำกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์กับพี่น้องของเธอ และบรรดาเด็ก ๆ ในวังหลายคนได้อย่างดี จำได้กระทั่งว่าได้รู้จักและชอบพอกับเด็กหญิงอ้วนกลม ผมหยิกขอดเป็นวง ๆ ท่าทางซุกซนขนาดหนักคนหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นเรียกกันว่า ‘จริง’ ซึ่งต่อมามีวาสนาได้ถวายการรับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท และได้รับพระราชทานยศเป็น “ท่านผู้หญิงวราสมาส สุนทรภัก”

ไม่นานหลังจากนั้น หม่อมเจ้าอัปษรสมานถึงชีพิตักษัยวังปากคลองผดุงกรุงเกษมสิ้นสภาพความเป็นวัง ไอรส ธิดาแยกย้ายกันไป ดินันท์จึงมิได้พบหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ซึ่งดินันท์ประทับใจในบุคลิกอันโดดเด่นกว่าพี่น้องรุ่นเดียวกันไประยะหนึ่ง จนดวงชะตาชีวิตนำให้มาพบกันอีก ณ โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

เมื่อดินันท์พอจำความได้ ท่านแม่เคยเล่าให้ฟังว่าครอบครัวของพระบิดาของหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ต้องมรสุมร้ายทางการเมืองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะหัวหน้าครอบครัวทรงมีตำแหน่งสำคัญทางการเมือง ทหาร หลังจากหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ถือกำเนิดแล้วไม่นาน พระบิดามารดาต้องพาไอรสทั้งสองไปรับหน้าที่ตำแหน่งในยุโรป ทั้งหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ไว้ในความปกครองของหม่อมเจ้าอัปษรสมาน ซึ่งเมื่อเกิดกบฏบวรเดชใน พ.ศ. ๒๔๗๖ หม่อมเจ้าอัปษรสมานได้ทรงอพยพครอบครัวรวมทั้งหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ซึ่งอยู่ในวัยเยาว์หนีภัยการเมืองรอนแรมไปกลางทะเลโดยเรือเดินสมุทรชื่อเรือ ‘ภาณุรังษี’ ไปเผชิญความยากลำบากและโรคภัยไข้เจ็บนานาประการ ณ จังหวัดสงขลา แต่ด้วยดวงชะตาอันจะต้องเป็นคู่พระบารมี หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ผู้เป็นเด็กบอบบาง รับประทานน้อยและนอนยาก จึงแข็งแรงปราศจากโรคภัยอันใดมาถล่มทลาย จนกระทั่งเหตุการณ์สงบและหม่อมเจ้าอัปษรสมานทรงนำครอบครัวกลับพระนครได้โดยสวัสดิภาพ

หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ เมื่ออายุ ๓ ปี

ตอนที่ ๒
ความประทับใจในวัยเยาว์

หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ เมื่ออายุ ๕ ปี

เพื่อน

ฝูงและคนรู้จักตลอดจนนักข่าวนิตยสารต่าง ๆ และรายการโทรทัศน์บางรายการ เคยถามดิฉันว่าเป็นนักเรียนเก่าโรงเรียนใด เมื่อได้รับคำตอบจากดิฉันว่าเมื่อครั้งเป็นเด็กเล็ก ๆ เคยเรียนที่เซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ต่อมาจึงได้ย้ายมาเรียนที่มาแตร์เดอีวิทยาลัย ผู้ถามมักถามว่า อยู่เซนต์ฟรังฯ รุ่นใด เคยรู้จักสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถขณะทรงเป็นนักเรียนหรือไม่ เมื่อดิฉันตอบว่าเคยมีวาสนาได้เรียนร่วมชั้นกับพระองค์ท่านสมัยอยู่ประถมปีที่ ๓ จนถึงจบเทอมแรกของมัธยมปีที่ ๑ ก็ได้รับความสนใจได้ถามถึงพระราชจริยวัตรครั้งเป็นเด็กนักเรียนทุกครั้ง

คำถามจากบุคคลในแวดวงต่าง ๆ เหล่านี้เองทำให้ดิฉันเกิดแรงบันดาลใจที่จะคิดทบทวนถึงพระราชจริยวัตรอันงดงาม น่าประทับใจครั้งยังทรงเป็นหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร นักเรียนโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ซึ่งขณะนั้นเป็นเพียงโรงเรียนเล็ก ๆ ดำเนินงานสอนโดย **ซิสเตอร์คณะเซนต์ปอล เดอร์ชาร์ตร แห่งคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก**

เมื่อเป็นเด็ก ดิฉันเป็นเด็กที่มีใคร่ช่างพูด สิ่งที่ชอบทำคือนั่งมองเพื่อนนักเรียนคนอื่นอย่างเพ่งพิศ ประกอบกับเป็นคนที่ค่อนข้างมีพรสวรรค์ในด้านความจำ ดังนั้นเมื่อพยายามทบทวนความหลัง ความทรงจำเกี่ยวกับเพื่อนนักเรียนในวัยเยาว์จึงแจ่มชัด

ยิ่งนัก โดยเฉพาะความทรงจำเกี่ยวกับหม่อมราชวงศ์ศิริกิติ์ กิตติยากร ผู้ซึ่งอายุเพียง ๑๐ ปีโดยประมาณ หลังจากนั้นได้ดำรงพระอิสริยยศ สูงส่งที่สุดในแผ่นดิน

จำได้ว่าขณะที่ดิฉันกำลังนั่งเรียนอยู่ในชั้นประถมปีที่ ๑ ซึ่งเป็นห้องเรียนค่อนข้างกว้าง แบ่งออกเป็น ๒ ชั้นเรียน คือชั้นประถมปีที่ ๑ และปีที่ ๒ ในห้องเดียวกัน เมื่อเงยหน้าขึ้นก็เห็นซิสเตอร์ นำนักเรียนใหม่ผู้หนึ่งมาเข้าเรียนชั้นประถมปีที่ ๒ แม้จะไม่ได้พบกัน นับตั้งแต่หม่อมเจ้าอัปษรสมาน ผู้ทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของวัง กรมพระจันทบุรีนฤนาถสิ้นชีพิตักษัยลง ดิฉันก็ยังจำได้แม่นยำว่า เธอผู้นี้คือหม่อมราชวงศ์ศิริกิติ์ กิตติยากร

การเข้าเรียนในชั้นต่าง ๆ ของโรงเรียนทุกแห่งในยุคที่ ผู้คนไม่ได้แก่งแย่งสถานที่เรียนเช่นปัจจุบัน เป็นไปด้วยความสะดวกสบาย ดังนั้น หม่อมราชวงศ์ศิริกิติ์จึงสามารถย้ายที่เรียน จากโรงเรียนวชิรนิมาเข้าชั้นประถมปีที่ ๒ ที่เซนต์ฟรังฯ ได้ ทั้ง ๆ ที่ โรงเรียนเปิดสอนไปแล้วหลายวัน

หม่อมราชวงศ์ศิริกิติ์ที่ดิฉันเห็นในวันนั้นแปลกตากว่าที่เคยเห็น เธอสูงเพียวระหงขึ้นมาก แต่งกายเครื่องแบบนักเรียน ที่ดูประณีตงดงามกว่าผู้อื่น ด้วยกระโปรงแพรสีแดงจีบเป็นพลัดใหญ่ ๆ พลั้วใส่รวบตัว สวมเสื้อแบบนักเรียนคอนแวนต์สีขาว สะอาด แขนยาวจรดข้อมือ ปีกอักษรย่อ ร.ช.พ. ที่หน้าอกเบื้องซ้าย ผูกเนกไทสีแดงใช้ผ้าชนิดเดียวกับกระโปรง ผมดำมันขลับที่เคยตัดสั้นแค่หูเปลี่ยนเป็นไวยาวแฉกกลาง ถักเป็นเปียสองข้างแล้ว ทบปลายขึ้น ผูกด้วยโบใหญ่สีแดงที่สองข้างหู โบหน้ายังคงเรียวยาว ผิวพรรณผ่องใส ดวงตาสวยงามมีแววววดและร่าเริง ไม่ผิดจากที่เคยเห็นเมื่อยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ด้วยกัน แม้ขณะนั้นดิฉันจะเรียนอยู่ในชั้นประถมปีที่ ๑ แต่ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าชั้นประถมปีที่ ๑ กับประถมปีที่ ๒ ใช้ห้องเรียนเดียวกัน ดิฉันจึงได้เห็นเธอถนัดตา

หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เป็นเด็กกล้า พุดจาจะฉานและผูกมิตรกับเพื่อนใหม่ได้ง่าย จึงไม่ยากในการที่จะปรับให้เข้ากับสถานที่เรียนใหม่แห่งนี้

ความประทับใจของดิฉันเพิ่มมากขึ้นเมื่อระฆังตีบอกเวลาพัก ๑๐.๐๐ น. ซึ่งเป็นธรรมเนียมของนักเรียนโรงเรียนคอนเวนต์ที่จะให้เด็กพักรับประทานอาหารว่าง ทางโรงเรียนจะให้นักเรียนชั้นเด็กเล็กและชั้นประถมออกมารับประทานอาหารว่าง ซึ่งนำมาเอง หรือซื้อหาอาหารเล็กๆ น้อยๆ ที่ทางโรงเรียนจัดไว้ขายโดยจัดให้นั่งรับประทานที่บริเวณหน้าห้องเรียนซึ่งมีม้านั่งยาวๆ หรือบนบันไดห้องเรียนก็ได้ ตามสะดวก ทันทีที่พ้นห้องเรียน เด็กหญิงร่างท้วมขาว ใบหน้าน่ารัก แต่งกายประณีต เช่นเดียวกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ แต่ตัดผมสั้นแค่นั้น แสกข้าง รวบผมข้างหนึ่งเป็นกำผูกด้วยโบแดง ซึ่งดิฉันจำได้ทันทีที่เช่นเดียวกันว่าเป็นหม่อมราชวงศ์บุษบา กิตติยากร กิ่งโผผวา เข้ามาหาผู้เป็นพี่สาวอย่างรักใคร่และคล้ายจะยึดเป็นที่พึ่ง สองพี่น้องพากันไปหาที่นั่งและนำกล่องอาหารว่างซึ่งเป็นขนมปังหวานชนิดต่างๆ มาเปิดออกรับประทานและพูดคุยกันจูงจูงอย่างน่ารัก ดิฉันจำได้แม่นยำเพราะเกิดความรู้สึกอิจฉาที่ตัวเองไม่มีพี่สาวหรือน้องสาวที่น่ารักเช่นนี้ ทุกวันในเวลาพัก ๑๐.๐๐ น. พี่น้องทั้งสองจะร่วมรับประทานอาหารว่างด้วยกันแล้ว จึงจะแยกย้ายไปคุยเล่นกับเพื่อนๆ คนอื่น

ในตอนพักรับประทานอาหารกลางวัน ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนที่นำอาหารมาเองรับประทานอาหารรวมกันในห้องอาหาร ซึ่งเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งโต๊ะยาวๆ สามโต๊ะ โต๊ะหนึ่งสำหรับคณะครูอาจารย์ และอีก ๒ โต๊ะสำหรับนักเรียน ดิฉันจำได้ว่ามีหญิงวัยกลางคนแต่งกายเรียบร้อย หิ้วปิ่นโตเอาไว้ใหญ่มาให้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์และน้องสาวทุกวัน และสองพี่น้องก็จะรับประทานไปพลางคุยกันพลางอย่างมีความสุขเสร็จจากรับประทานอาหาร เด็กๆ มักแยกย้ายกันไปเล่นที่โรงเล่น ซึ่งเป็นอาคารโปร่งหลังคาสูง ล้อมรอบด้วยม้านั่งยาวๆ มีพนักงานทั้งสี่ด้าน หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์จะร่วมเล่นกับเพื่อนๆ อย่างสนุกสนาน กีฬาที่โปรดปรานมักเป็นวิ่งเปี้ยวหรือกระโดดเชือกอันเป็นกีฬาอดนิยมนของเด็กยุคนั้น

หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ และหม่อมราชวงศ์บุษบา กิติยากร

ตอนเย็นเมื่อโรงเรียนเลิกแล้ว สองพี่น้องจะอยู่เรียนเปียโนในห้องเรียนชั้นประถมปีที่ ๓ ซึ่งมีเปียโนหลังใหญ่ตั้งอยู่มุมห้อง ดิฉันเคยเฝ้ามอง ๆ ไปด้วยความอยากรู้อยากเห็น แต่มิได้เคยคิดอยากเรียน เพราะดูไม่น่าสนุกสนานอะไรสำหรับเด็กวัย ๗-๘ ปี เช่นดิฉันในขณะนั้น

ยามเช้าบางวัน เมื่อดิฉันเดินจากบ้านพักในบริเวณวังกรมหมื่นมหิศราชหฤทัย ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนขาวหลวงศิริพยาบาลมาถึงปากทางเข้าโรงเรียนซึ่งขณะนั้นเรียกว่าตรอกบ้านญวน เพราะเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านคนญวน ซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร จะพบหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์และน้องสาวลงจากรถรางที่แล่นมาจากทางเทเวศร์ โดยมีพี่เลี้ยงที่นำปิ่นโตมาส่งในตอนกลางวันหิ้วกระเป๋าริเวณตามมาส่ง และพากันเดินผ่านตรอกสั้น ๆ ที่ขณะนั้นค่อนข้างมีลักษณะขรุขระ สองข้างทางขนานด้วยบ้านไม้เก่า ๆ ซึ่งโดยมากมักเลี้ยงสุกรไว้ได้ถุนบ้านส่งกลิ่นไม่ชวนดมไปจนสุดตรอกทางด้านซ้ายมือ จึงจะถึงประตูโรงเรียน ซึ่งเมื่อก้าวเข้าไปแล้วราวกับเป็นคนละโลกกับทางที่ผ่านมา เพราะสะอาดหมดจดเป็นระเบียบเรียบร้อยทุกตารางนิ้วก็ว่าได้

เมื่อครั้งที่หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ ๒ และดิฉันอยู่ชั้นประถมปีที่ ๑ นั้น ดิฉันได้แค่เฝ้าดูเธอเพราะที่นั่งในลักษณะท่าทางที่ผิดจากเด็กอื่นๆ เพราะไม่ว่าเธอจะเล่นชนประการใด เครื่องแต่งกายและเนื้อตัวของเธอจะดูเรียบร้อยสะอาดตาไม่มอมแมม สมัยนั้นทางโรงเรียนยังไม่จำกัดแบบกระโปรงให้สวม บางคนจึงนุ่งซิ่นแดงคาดเข็มขัดแล้วสวมเสื้อฟอร์มทับ เมื่อวิ่งเล่นมากๆ เข้า เสื้อผ้ามักไปคนละทิศละทาง ไม่น่าดูในสายตาของดิฉัน

เมื่อเขียนมาถึงตอนนี้ ความจำของดิฉันยิ่งกระจ่างชัดขึ้นจนคล้ายกับภาพเก่าๆ ย้อนมาปรากฏขึ้นตรงหน้า ภาพหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์นั่งแปลบทเรียนภาษาอังกฤษซึ่งเป็นวิชาที่เธอถนัดให้เพื่อนสนิทยามเยาว์วัย ซึ่งดิฉันนึกขึ้นได้ว่าชื่อสุดา เป็นธิดาของบุคคลสำคัญยิ่งในยุคนั้น ดิฉันจำสุดาผู้นี้ได้เพราะเธอเรียนภาษาฝรั่งเศส และแต่งกายเครื่องแบบนักเรียนสีดำขาวแทนที่จะเป็นแดงขาวอย่างผู้อื่น เนื่องจากอยู่ในระยะไว้ทุกข์ สุดาเรียนอยู่เซนต์ฟรังฯ เพียงปีเดียวก็ย้ายไปเรียนที่อื่น

ในช่วงเวลาที่ดิฉันเล่ามานี้ ดิฉันยังมีได้ใกล้ชิดกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เท่าใดนัก ด้วยเหตุผลที่ว่าเธอเรียนอยู่ชั้นสูงกว่า ๑ ชั้น โอกาสที่จะได้สนิทสนมกันจึงยังมีน้อย

จนกระทั่งเมื่อดิฉันเรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ ๒ เมื่อมีการสอบไล่เทอมแรกเสร็จสิ้น ดิฉันพร้อมด้วยเพื่อนร่วมชั้นอีก ๓ คน จำได้แม่นยำว่าชื่อ สุมณา สาวิตรี และเทียมแซสสอบได้คะแนนดีเยี่ยม จึงได้เลื่อนขึ้นไปเรียนชั้นประถมปีที่ ๓ ร่วมกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ จึงได้ใกล้ชิดและเกิดความประทับใจมากขึ้นอย่างไม่รู้ลืมเลือน

ตอนที่ ๓
ราชินีองค์น้อยของเพื่อนๆ

หม่อมราชวงศ์ศิริกิติ์ ในฐานะพระคู่หมั้น
ได้กลับมาเยี่ยมเยียนโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์
เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๓

การที่ได้เลื่อนชั้นไปเรียนในชั้นประถมปีที่ ๓ ในเทอมที่ ๒ ของปีการศึกษา ๒๔๔๔ ร่วมกับ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ณ โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ เป็นอดีตที่ดีฉันไม่เคยลืมเลือน ความรู้สึกที่ดีและประทับใจในตัวเธอ ไม่เคยจางหายไปจากความทรงจำของฉัน ไม่ว่าเวลาจะผ่านไป นานเท่าใด

วันแรกที่เข้าเรียนในชั้นใหม่ จำได้ว่าดิฉันสับสนงงงวยใน วิชาต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง เพราะการที่ได้มีเวลาเรียนชั้นประถมปีที่ ๒ เพียงหนึ่งเทอมแล้วต้องมาเรียนวิชาชั้นประถมปีที่ ๓ ซึ่งผู้อื่นเรียน กันไปแล้วหนึ่งเทอมเป็นเรื่องค่อนข้างหนักหนา เพราะในยุคนั้น ผู้ปกครองยังไม่ตื่นตัวในการหาครูสอนพิเศษให้บุตรหลาน ผู้ที่ได้รับ การ “พาสชั้น” จะต้องช่วยตัวเองจนสุดความสามารถ

ด้วยเหตุที่เรียนไม่ทันชั้นใหม่ในวิชาต่างๆ หลายวิชา จึง เป็นเหตุให้ดิฉันได้ประจักษ์ถึงความมีน้ำใจอันเอื้อเฟื้อต่อเพื่อน นักเรียนร่วมชั้นของหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์

ชั่วโมงแรกของวิชาเลขคณิตในชั้นเรียนใหม่ ดิฉันนั่งฟัง ครูอธิบายบทเรียนบนกระดานดำอย่างไม่เข้าใจเลยแม้แต่ร้อยละ ๑ เพราะการเรียนไม่ต่อเนื่องกัน ขณะที่หลายต่อหลายคนทำงานที่ ครบมอบหมายเสร็จ และเดินผ่านดิฉันเพื่อนำสมุดเลขคณิต ไปส่งคุณครู มิได้มีใครสนใจเด็กหน้าใหม่ในชั้นที่นั่งมองสมุด

ว่างเปล่าตรงหน้าอย่างจนปัญญาแม้แต่คนเดียว แต่เมื่อหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ซึ่งเดิน ยิ้มแย้มแจ่มใสในงานไปส่งครู ขณะเดินกลับไปนั่งยังโต๊ะเรียนสังเกตเห็นดิฉันนั่งทำหน้า โกลัศจรรย์ให้อยู่ก็หยุดที่โต๊ะเรียนและอธิบายวิธีทำเลขคณิตบทนั้นให้ฟังอย่างเด็ก ๆ ง่าย ๆ ด้วยความเต็มอกเต็มใจจนดิฉันเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง นอกจากน้ำใจอันดีแล้ว เธอยังเป็นผู้ที่มีความสามารถในการอธิบายชี้แจงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้อย่าง น่าฟัง

ทุกวันนี้ คราวใดที่ชมรายการพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยือนราษฎรในท้องถิ่นต่าง ๆ ทางโทรทัศน์ ดิฉันชอบฟัง พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลความเจริญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทรง ใช้ภาษาง่าย ๆ ทรงอธิบายซ้ำ ๆ ชดถ้อยชดคำถึงพระราชประสงค์ที่จะให้ผู้รับฟังปฏิบัติ ตาม ทำให้ดิฉันหวนระลึกไปถึงวิธีการที่หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ในครั้งกระโน้นเคยอธิบาย บทเรียนที่ดิฉันเรียนไม่ทันให้เข้าใจ

นอกจากความเอื้อเฟื้อและมีน้ำใจต่อเพื่อนฝูงเด็ก ๆ ด้วยกันแล้วหม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ที่ดิฉันได้ใกล้ชิดในระยะนั้นเป็นเด็กที่ช่างพูดช่างเล่นเป็นอย่างยิ่ง และดูจะเป็น ที่รู้จักของนักเรียนชั้นอื่น ๆ ด้วย บุคลิกที่คล่องแคล่ว เชื่อมมั่นในตนเองทำให้เธอโดดเด่น จากเด็กรุ่นเดียวกัน ในช่วงนี้เธอได้เปลี่ยนทรงผมจากการถักเปียทบปลายสองข้าง แล้วผูกโบปล่อยให้เปียสองข้างห้อยลงมาระสองข้างแฉก เป็นนำเปียยาวสองข้างมา พันทบกันไว้รอบศีรษะด้านหลังแล้วผูกโบสองข้างหู ทำให้ดูแปลกตาและสวยงามขึ้น กว่าเดิมมาก

การสอบไล่ชั้นประถมปีที่ ๓ ผ่านพ้นไปด้วยดีโดยไม่มีผู้ใดสอบตก ดิฉันจึงได้ เลื่อนชั้นไปเรียนร่วมชั้นประถมปีที่ ๔ กับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ โดยมีคุณครูสมใจ เจนผาสุก หรือคุณครูสมใจ ชมไพศาล ของนักเรียนรุ่นหลังเป็นคุณครูประจำชั้น

ในปีการศึกษานี้เอง ดิฉันซึ่งเป็นเด็กไม่ช่างพูดถูกจัดให้นั่งเรียนคู่กับ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ซึ่งช่างพูดช่างคุยอย่างยิ่ง นับว่าเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ภายนอกห้องเรียน และได้นั่งคู่กันเช่นนั้นจนจบชั้นประถมปีที่ ๔

โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

อาคารแรกเบอร์รีเฮาส์ (Beril House)
พ.ศ. ๒๔๖๘

อาคารใหม่
พ.ศ. ๒๔๖๘

อาคารปัจจุบัน (อารามภคินีพระหฤทัย)
พ.ศ. ๒๔๗๕

ดิฉันเป็นคนที่มีความสนใจในการเรียนอยู่อย่างหนึ่งคือเรื่องการวาดเขียน ซึ่งดิฉันไม่มีความสามารถจะวาดรูปได้เลย แม้เพียงภาพง่ายๆ ในขณะที่หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ค่อนข้างจะมีความสามารถในด้านนี้ จำได้ว่าในช่วงโม่งวาดเขียนช่วงโม่งหนึ่ง คุณครูสั่งให้วาดภาพนกกินปลาขาวาวคาบปลาไว้ในปากตามแบบในสมุดฝึกหัดวาดเขียนของนักเรียนประถมปีที่ ๔ ในยุคนั้น หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์วาดนกของเธอได้เรียบร้อยสวยงามอย่างรวดเร็ว เมื่อนำผลงานไปส่งครูและกลับมานั่งที่โต๊ะเรียนก็นั่งยิ้มน้อยยิ้มใหญ่เฝ้ามองดิฉันวาดภาพนกเจ้ากรรมตัวนั้น ซึ่งแทนที่จะเป็นนกกินปลาขาวาวกลับกลายเป็นสัตว์หน้าตาประหลาดหาดูได้ยาก หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ทนขบขันภาพฝีมือดิฉันไม่ได้ จึงเริ่มหัวเราะและวิจารณ์ภาพนกของดิฉันด้วยสำนวนที่ชวนให้ดิฉันนึกสนุกขึ้นมาด้วย เป็นเหตุให้นกตัวนั้นยิ่งดูพิกลพิการยิ่งขึ้น ในที่สุดเมื่อคุณครูสังเกตเห็นความสนุกสนานผิดปกติที่เกิดขึ้น จึงเรียกเอาผลงานของดิฉันไปชม ดิฉันก็ได้รับการดูว่ามากมายถึงการไม่ตั้งใจและไม่มีความพยายาม ทำให้ดิฉันซึ่งไม่มีใครเคย

เขียนถึงสมเด็จพระ

ถูกครูดุถึงกับกลับมานั่งร้องไห้อยู่ที่โต๊ะเรียน ดิฉันได้สำนึกถึงน้ำใจของหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ อีกครั้งหนึ่ง เพราะเธอขอโทษที่ชวนให้ดิฉันเล่นจนถูกครูดุ และปลอบโยนด้วยความจริงใจจนดิฉันหยุดร้องไห้และนึกขำขันตัวเองขึ้นมาใหม่

ชั่วโมงขับร้องของเราในช่วงนั้น นักเรียนจะถูกฝึกหัดให้ร้องเพลงไทยเดิม ทุกชั่วโมงขับร้อง นอกจากเสียงร้องเพลงอันไพเราะแล้ว จะมีเสียงฉิ่งหวานใสตีให้จังหวะ อย่างไม่มีผิดพลาดจากฝีมือของหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์

โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ในขณะนั้นเป็นเพียงโรงเรียนเล็ก ๆ ที่ยังไม่ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากทางการ ดังนั้นในการสอบไล่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ นักเรียนจึงต้องเดินทางไปสอบที่โรงเรียนวัดราชาธิวาสซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก โดยทางโรงเรียนนัดให้นักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ทุกคนรวมทั้งหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์มาพร้อมกันที่โรงเรียน และออกเดินเข้าแถวเป็นคู่ ๆ มีคุณครูประจำชั้นควบคุมไปยังโรงเรียนดังกล่าว โดยใช้ห้องเรียนห้องหนึ่งของอาคารเรียนโรงเรียนวัดราชาธิวาสซึ่งขณะนั้นเป็นอาคารไม้เก่า ๆ มีเจ้าหน้าที่ของทางราชการนำข้อสอบและกระดาษสอบมาแจก รวมทั้งควบคุมการสอบอย่างเข้มงวด คุณครูประจำชั้นของเราเพียงแค่เฝ้าดูอยู่เท่านั้น

การสอบครั้งนั้นกินเวลา ๔-๕ วันจึงเสร็จสิ้นลง ปรากฏว่าทุกคนสอบได้ยกชั้น เป็นที่ปีติยินดีกันถ้วนหน้า

ในการเรียนชั้นต่อไปจากประถมศึกษาปีที่ ๔ ในยุคนั้นคือมัธยมปีที่ ๑ มีนักเรียนใหม่เพิ่มขึ้นมากหน้าหลายตา ดิฉันจึงไม่มีใครได้ใกล้ชิดกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เท่าใดนัก ประกอบกับดิฉันเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ ที่เซนต์ฟรังฯ ได้เพียงเทอมเดียวก็ต้องลาออกมาเรียนต่อที่มาแตร์เดอีวิทยาลัย เนื่องจากท่านพ่อย้ายตำแหน่งจากบริเวณวังกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยไปยังบริเวณที่เป็นซอยสุขุมวิท ๒๖ ขณะนี้

เมื่อดิฉันอำลาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ในครั้งนั้น เธอได้มอบภาพถ่ายของตัวเธอเองในชุดเครื่องแบบนักเรียนเซนต์ฟรังฯ เป็นรูปถ่ายเต็มตัว โดยหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ยืนอยู่ข้าง ๆ หม่อมราชวงศ์บุษบาซึ่งนั่งอยู่บนเก้าอี้ พร้อมด้วยลายเซ็นตัวโต ๆ หลังภาพ

ดิฉันไม่เคยให้อภัยตัวเองที่ได้ทำรูปถ่ายซึ่งควรจะเก็บไว้เป็นสิ่งสูงค่ายิ่งในชีวิต
รูปนั้นหายไป เพราะการเตรียมตัวอพยพหลบหนีภัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้ทุกสิ่ง
ทุกอย่างกระจัดกระจายหายสาบสูญไปแทบหมดสิ้น

หม่อมหลวงบัว กิติยากร

เจ้าพระยาอานานุประพัทธ์
บิดาของหม่อมหลวงบัว

แม้จะไม่ได้พบเห็นกันในช่วงที่สงครามกำลังทวีความรุนแรง แต่ครอบครัว
ของดิฉันก็ได้ข่าวมาว่า หม่อมหลวงบัวกิติยากร ได้พาธิดาทั้งสองคือหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์
และหม่อมราชวงศ์บุษบา หลบหนีภัยระเบิดไปอยู่บ้านเจ้าพระยาอานานุประพัทธ์
(หม่อมราชวงศ์สท้าน สนิทวงศ์) บิดาของหม่อมหลวงบัว ซึ่งเป็นบ้านสวนแถบที่เรียก
กันว่าบางซ้อณ บังเอิญสวนละแวกนั้นอยู่ใกล้สะพานพระรามหกซึ่งเป็นเป้าหมายทาง
ยุทธศาสตร์ ระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตรจึงพลาดไปลงยังบ้านพักของหม่อมหลวงบัว
แต่ด้วยบุญญาธิการโดยแท้ หม่อมหลวงบัวและธิดาทั้งสองจึงแคล้วคลาดภัยมาอย่าง
หวุดหวิด

เมื่อสงครามสงบลง นักเรียนเซนต์ฟรังฯ บางคนย้ายมาเข้าเรียนที่โรงเรียน
มาแตร์ฯ ดิฉันได้ฟังเรื่องที่ประหลาดอย่างยิ่งจากบรรดาเพื่อนเหล่านั้นว่า หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์
ได้เล่าให้เพื่อนๆ ฟังว่า หมอคุณคนหนึ่งมาที่ตำหนักของท่านพ่อ เห็นเธอเข้าก็ททายทักว่า
วันหนึ่งจะได้เป็นพระราชินี โดยที่ตัวเองและเพื่อนฝูงก็มีได้ไฝ่ใจนักเพราะยัง
อยู่ในวัยเยาว์ แต่เพื่อนๆ ก็ขนานนามเธอว่า “ราชินีสิริกิติ์” มาตั้งแต่บัดนั้น

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

ตอนที่ ๔
โลกยุคใหม่

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

เมื่อหลายปีก่อน แก่บรรดาผู้เข้าเฝ้าถวายพระพร ณ ศาลาดุสิดาลัย ซึ่งดิฉันจับความตอนหนึ่งได้โดยย่อ ๆ ว่า ผู้ที่เฝ้าอยู่ในมหาสมาคม ขณะนั้น ถ้าเป็นข้าราชการ ก็จะมีอายุต่ำกว่า ๖๐ ปี เพราะยังไม่ เกษียณอายุ หากพระองค์ท่านทรงครองราชย์มาถึง ๕๐ ปีแล้ว ฉะนั้นผู้ที่เคยมีชีวิตในตอนต้นรัชกาลที่มาร่วมชุมนุมอยู่ก็คงเป็น เด็กจนจำความตอนต้นรัชกาลไม่ได้ หรืออาจยังไม่เกิดเลยก็เป็นได้

เมื่อดิฉันได้ฟังพระราชดำรัสดังนั้น จึงนึกถึงตัวเองว่า เป็น ผู้ที่มีโชคดีที่มีอายุอยู่ยืนนานมาจนถึงวันนี้โดยที่ความจำมิได้เสื่อม ไปกับกาลเวลา ดังนั้นดิฉันจึงมีวาสนาได้ชมพระบารมีนับแต่ยังทรง ดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช トラบจนกระทั่งถึง ทุกวันนี้

ในครั้งที่พระองค์ท่านโดยเสด็จพระราชดำเนิน พระบรม เชนฐาธิราชนิวัดพระนครเป็นครั้งแรกในพุทธศักราช ๒๔๘๑ นั้น ต้องขอสารภาพว่าดิฉันยังเด็กเกินไป จำความยังมิได้ เพียงแต่ได้รับ คำบอกเล่าจากผู้ใหญ่ถึงความน่ารักน่าชังชมของพระองค์ท่าน เมื่อ โดยเสด็จพระบรมเชษฐาธิราชไปในที่ต่าง ๆ ความที่ยังทรงพระเยาว์ นักหนา ประกอบกับการมีพระราชจริยวัตรที่พอเหมาะพอควรกับ พระอิสริยยศในขณะนั้น ทำให้ทรงเป็นขวัญใจของผู้ได้มีโอกาส เข้าเฝ้าและเก็บมาเล่าขานสู่กันฟัง

